

О. Ваянова,

*аспірант Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВА АВТОРСТВА ТА ПРАВА НА ІМ'Я В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ НА ЛІТЕРАТУРНІ ТВОРИ

Авторське право складне за своїм змістом. Воно складається з окремих правомочностей. Перелік цих правомочностей, їх зміст, а також їх класифікація спричиняють суперечки у правовій літературі.

Найпоширенішою класифікацією авторських прав є поділ їх на особисті немайнові і майнові. Але у комплексі особистих і майнових прав головна роль належить особистим правам автора літературного твору, це пояснюється специфікою та характером відносин, що регулюються авторським правом.

Деякі вчені поділяють особисті немайнові правомочності автора літературного твору на три групи:¹

- 1) Пов'язані з авторством (право на ім'я, право авторства);
- 2) Пов'язані з опублікуванням твору (право на відтворення, право на випуск у світ, право на розповсюдження);
- 3) Пов'язані з недоторканістю твору.

Наявність права авторства не завжди визначалось у юридичній літературі. Це право закріплює той факт, що саме ця, а не будь-яка інша особа, є дійсно творцем відповідного твору.

Деякі дослідники не розрізняли поняття "право авторства" і "право на авторське ім'я". Часто ці правомочності розглядаються спільно, незважаючи на те, що у 40-х роках ХХ ст. у правовій літературі було вказано на самостійність права авторства.² Деякі вчені вважали право авторства одним з елементів права на авторське ім'я.³ Разом з тим багато дослідників вважало право авторства самостійним правом. Так, В.І.Корецький ділить правомочності, які пов'язані з авторством, на два права: право вибирати спосіб визначення автора (право на авторське ім'я) та право "визнаватися та іменуватися автором літературного твору у випадку використання твору іншими особами".⁴ Але це право розуміється ним дуже вузько: воно діє тільки під час переробки твору у іншу форму, під час його цитування.

Слід, однак, зупинитися на висловленій і детально аргументованій думці про те, що право авторства як самостійне право не існує. В обґрунтуванні цієї позиції З.В.Романовська називає такі докази:

По-перше, особа, яка створила твір, має право вважатися автором не тому, що вона наділена правом авторства, а тому, що вона є його творцем. Так само, у випадку присвоєння твору третьою особою, автор має право вимагати захисту своїх інтересів лише тому, що ця третя особа участі у створенні твору не брала.

По-друге, якщо застосувати ідею про наявність права авторства до права власності, то вийде, що власник, окрім тріади прав (володіти, користуватися, розпоряджатися) володіє ще одним правом – правом вважатися власником літературного твору.

Право авторства, дійсно, є закріпленим і правовим відображенням фактичної роботи автора над створенням твору. Воно є породженням творчої діяльності. Саме спираючись на право авторства, а не на будь-яку іншу правомочність, автор літературного твору вимагає захисту своїх інтересів у випадку присвоєння авторства. Авторське право відрізняється від права власності нерозривним зв'язком між автором і твором, зв'язком, який заснований на факті створення літературного твору автором і який виявляється у праві авторства. Ось чому у авторському праві необхідно конструювати права авторства. Але у праві власності, де нерозривного зв'язку між власником і його майном немає, відсутня необхідність в особистому праві власника на річ.

Право авторства може здійснюватися тільки автором, всі інші особи під час використання літературного твору (наприклад, цитування, введення уривків з нього у збірник або хрестоматії) зобов'язані посилатися на його автора. Відсутність посилання на автора є наслідком недбалості або скриває за собою плагіат, що вимагає негайного реагування зі сторони закону. Це право є абсолютним правом і воно невідділено від особистості автора, тому після смерті автора право авторства припиняється.⁵ У випадку присвоєння третьою особою авторства померлого автора, будь-яка особа має право вимагати відновлення дійсного авторства. Така вимога може бути пред'явлена і буде розглядатися в суспільних інтересах. Разом з тим спадкоємці померлого автора мають особливий інтерес в охороні авторства на літературний твір. Цей особливий інтерес пов'язаний з комплексом авторських прав, що належать спадкоємцям. Тому спадкоємці не тільки можуть порушити позов про відновлення (визнання) авторства, але й повинні бути залученими до розгляду будь-якого спору, який стосується авторства особи, спадкоємцями якої вони є. Тому у спадкоємців з'являється особливе право на охорону авторства померлого автора.⁶

Відповідно пп. 2, 3 ч. 1 ст. 14 Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про авторське право і суміжні права" від 11 липня 2001 року автор має право вибирати спосіб вказівки свого імені під час використання твору. За бажанням автора твір повинен використовуватися або з вказівкою дійсного імені автора, або під псевдонімом, або взагалі без позначення імені автора. Крім того, ніхто не може внести зміни в таке позначення імені автора.

При відсутності особливих вказівок літературний твір позначається прізвищем, ім'ям і по-батькові автора, або його прізвищем та ініціалами. Якщо автор вимагає, щоб ці позначення були змінені (наприклад, щоб по-батькові не вказувалось, щоб власне ім'я було вказано повністю), то такі вимоги повинні бути задоволені, оскільки вони є виявом права автора на псевдонім.

На практиці часто зустрічається питання про можливість застосування неблагозвучного або такого, що вводить в оману, псевдоніма (наприклад, співпадаючого з дійсним іменем іншої відомої особи). Часто у подібних випадках вимога автора про використання такого псевдоніма відхиляється організацією-користувачем, але ця проблема не вирішується на рівні законодавства. Тому видається доцільним дати законодавче вирішення цього питання.

Як зазначено в п. 2 ч. 1 ст. 14 Закону, твір може бути використаний і без вказівки імені автора (анонімно). Окремий випадок такого використання – публікація редакційних матеріалів у газетах і журналах. З іншого боку, публікація матеріалу в газеті чи журналі, який не підписаний автором, може скласти враження про те, що цей матеріал виходить від редакції і що висловлені у ньому погляди поділяються редакцією, тому, якщо автор не бажає вказувати свого справжнього імені, то такий матеріал звичайно публікується під псевдонімом, але не анонімно.

В юридичній літературі існує і інша думка про те, що публікація статей без підпису автора, а також відмова у розміщенні в журналі чи газеті статей без зазначення імені автора є виключенням із правила про можливість вибору автором способу вказівки свого імені. Слід враховувати, що в обох цих випадках спосіб позначення імені автора визначається при укладенні авторського договору.

Право автора вибирати той чи інший спосіб вказівки свого імені обмежується у випадку створення літературного твору у порядку виконання службового завдання. Зокрема, вказівка імені відповідального виконавця і виконавців роботи є обов'язковою у науковій роботі. У цьому випадку ні псевдонім, ні анонім не можуть бути проставлені.

Автор може застосовувати псевдонім для всіх або лише для деяких своїх літературних творів, для всіх або лише окремих способів їх використання. Він має право у будь-який момент розкрити або змінити свій псевдонім. І навпаки, розкриття псевдоніму без згоди автора є порушенням його особливих немайнових прав.

Але право вибору способу вказівки імені не обмежується розглянутими вище можливостями. Зокрема, порядок зазначення імен співавторів також є одним з виявів права на ім'я.

Авторське право регулює використання псевдоніма тільки у зв'язку з використанням літературних творів, тобто під час їх видання. У цьому випадку псевдоніми (а рівно і відсутність вказівки будь-якого імені) поряд з назвою літературного твору у певному розумінні входить у поняття "твір" і охороняється за нормами охорони недоторканості літературного твору.

Але псевдонім може застосовуватися і поза зв'язком з конкретними літературними творами. Типовим прикладом такого вживання псевдоніму є вказівка його при нагородженні авторів і присудженні їм почесних звань. У офіційних публікаціях псевдонім може вказуватися разом з іменем, тобто автоматично розкривається. На думку Є.П.Гаврилова, використання псевдоніма поза зв'язком з твором взагалі виходить за рамки авторського права.⁸ Зокрема, не буде порушенням авторського права на ім'я публікація літературознавчого дослідження, у якому робиться висновок, що автором того чи іншого літературного твору, опублікованого під псевдонімом або анонімно, є конкретна особа.

Раніше у літературі була висловлена думка, що "після смерті автора звичайно немає підстав особливо охороняти право на розкриття псевдоніма твору",⁹ що у випадку необхідності після смерті автора псевдонім може бути розкритим без згоди спадкоємців.¹⁰

Діюче законодавство по-іншому вирішує це питання: ч. 1 ст. 29 Закону встановлює, що особисті немайнові права не переходять у спадщину, а тим самим право автора на ім'я по спадковості не переходить. При будь-якому використанні твору забороняється без згоди автора вносити зміни в позначення імені автора. У цьому змісті право на ім'я закріплюється за спадкоємцями. Це означає, що якщо літературний твір був опублікований за життя автора під псевдонімом або анонімно, то спадкоємець зобов'язаний і має право вимагати, щоб повторне використання літературного твору також здійснювалось під тим же псевдонімом або анонімно. Спадкоємець має право на охорону чи збереження вибраного автором способу позначення імені, але він не має права змінювати цей спосіб.

Більш складне питання про позначення імені на літературному творі, який вперше публікується після смерті автора. Є.П.Гаврилов вважає, що якщо автор всі свої літературні твори, або всі свої твори конкретного виду, опублікував під псевдонімом, тоді під цим псевдонімом повинен бути опублікований і літературний твір, який випускається у світ після смерті автора.¹¹ В інших випадках при першій публікації літературного твору після смерті автора повинно вказуватися його справжнє ім'я.

¹ Корецький В.А. Авторские правоотношения в СССР. - Изд-во Таджик. гос. ун-та, 1959. - С. 26.

² Флейшиц Е.А. Личные права в гражданском праве. - М.: Юрид. лит., 1941. - С. 194.

³ Гордон М.В. Советское авторское право. М.: Госюриздат, 1955. - С. 120.

⁴ Корецький В.А. Авторские правоотношения в СССР. - Изд-во Таджик. гос. ун-та, 1959. - С. 265.

⁵ Романовская З.В. Право авторства. - М.: ВААП, 1989. - С. 122-123.

⁶ Никитина М.И. Авторское право на произведения науки, литературы и искусства. - Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1972. - С. 66.

⁷ Апаров Т. В. Наследование в авторстве и изобретательском праве. - М.: Юрид. лит., 1963. - С. 117.

⁸ Гаврилов Э.П. Советское авторское право. - М.: Юрид. лит., 1984. - С. 142.

⁹ Гордон М.В. Советское авторское право. - М.: Госюриздат, 1984. - С. 122.

¹⁰ Серебровский В.И. Вопросы советского авторского права. - М.: Госюриздат, 1956.

¹¹ Гаврилов Э.П. Советское авторское право. - М., Юрид. лит., 1984. - С. 316.

А. Герц,

викладач кафедри права

Технологічного університету Поділля,

м. Хмельницький

СКЛАД МАЙНОВОГО КОМПЛЕКСУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ЗАСТАВИ

В Цивільному Кодексі України визначення поняття "майнового комплексу підприємства", на жаль, відсутнє. Закон України "Про заставу", визначаючи особливий порядок іпотеки майнового комплексу підприємства, також не дає поняття "майнового комплексу" [1]. Поняття майнового комплексу визначено в Законі України від 4 квітня 1992 р. "Про оренду державного та комунального майна". В ст.4 цього закону зазначено, що "цілісним майновим комплексом є господарський об'єкт із завершеним циклом виробництва продукції (робіт, послуг), з наданою йому земельною ділянкою, на якій він розташований, автономними інженерними комунікаціями, системою енергопостачання".

Проект Цивільного Кодексу України в якості самостійного об'єкту цивільних прав виділяє майновий комплекс (цілісний майновий комплекс). Згідно проекту, підприємство – це єдиний майновий комплекс, який являє собою сукупність матеріальних і нематеріальних активів, основних фондів і оборотних коштів, а також інших цінностей, вартість яких відображена в самостійному балансі підприємства [2].

Застава майнового комплексу підприємства згідно ст.38 Закону України "Про заставу" є іпотекою, тобто одним із видів застави.

Іпотека майнового комплексу підприємства і його структурного підрозділу, якщо інше не передбачено законом чи договором, поширюється на все його майно, в тому числі на основні фонди та оборотні кошти, а також інші цінності, відображені в самостійному балансі підприємства.

Згідно Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" від 27 квітня 2000 року та Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" від 20 жовтня 1999 року, основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально – культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Основні засоби класифікуються за такими групами:

- на основні засоби (земельні ділянки; будинки, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар, багаторічні насадження, інші основні засоби);
- інші необоротні матеріальні активи (бібліотечні фонди, малоцінні необоротні матеріальні активи, природні ресурси, інвентарна тара, предмети прокату, інші необоротні матеріальні активи).